

@fosselat

سیمای امر به معروف و نهی از منکر در حکمت های نهج البلاغه

موضوع

سیمای امر به معروف و نهی از منکر در حکمت های نهج البلاغه

[جهاد عملی ، زبانی ، قلبی]

تهیه شده توسط حجت الاسلام علی رجبی

تدبیر موضوعی
نهج البلاغه

اگر بینی که ناپسند و چاه است
اگر خاموش بشینی گناه است

[صائب تبریزی]

@fosselat

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»

آل عمران ۱۰۴

باید از میان شما، جمعی دعوت به نیکی
و امر به معروف و نهی از منکر کنند!
و آنها همان رستگارانند.

Salehon.ir | AnaAmmar.ir

شهید امر به معروف و نهی از منکر
طالبه شهید علی خلیلی

@fosselat

- ۱- وظیفه ما در برابر احکام الهی [واجبات را ضایع نکنید و از حدود تجاوز نکنید] **حکمت ۱۰۵**
- ۲- شرط عمل به مستحبات **الف** ([مستحبات بی ارزش] **حکمت ۳۹**
- ب** ([شناخت جایگاه واجبات و مستحبات] **حکمت ۲۷۹**
- ۳- ارزش هشدار دادن [هشداری که بشارت است] **حکمت ۵۹**
- ۴- گناه رضایت به کارهای بدکاران [عبرت از داستان قوم ثمود و صالح]
- الف** ([پایداری در راه حق] **خطبه ۲۰۱**
- ب** ([پیوند اهداف و خواسته ها] **حکمت ۱۵۴**
- ۵- فلسفه امر به معروف و نهی از منکر در اسلام [مصلحت عمومی] **حکمت ۲۵۲**
- ۶- پایه های ایمان [پایه چهارم ایمان ، جهاد است و شاخه اول آن دو فریضه الهی] **حکمت ۳۱**
- ۷- تارک امر به معروف و نهی از منکر (قلب های واژگون) [اقسام جهاد عملی ، زبانی ، قلبی] **حکمت ۳۷۵**
- ۸- گروه های مختلف آمرین و ناهیان و جایگاه آنها [مردگان زنده نما - دریایی پهناور] **حکمت ۳۷۴**
- ۹- مراحل سه گانه نهی از منکر [قیام در مقابل ظلم و منکر] **حکمت ۳۷۳**
- ۱۰- از شرایط اجرایی امر به معروف و نهی از منکر [اصلاح خود پیش از اصلاح دیگران] **حکمت ۷۳**
- ۱۱- هنگامه واژگونی ارزشها [پیشگویی عجیب از آینده] **حکمت ۱۰۲**

وظیفه ما در برابر احکام الهی

[واجبات را ضایع نکنید و از حدود تجاوز نکنید]

@fosselat

إِنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَرَائِضَ، فَلَا تُضَيِّعُوهَا؛ وَحَدَّ لَكُمْ
 حُدُودًا، فَلَا تَعْتَدُوهَا؛ وَنَهَاكُمْ عَنْ أَسْیَاءَ، فَلَا تَنْتَهِكُوهَا؛ وَسَكَتَ
 لَكُمْ عَنْ أَسْیَاءَ وَلَمْ يَدْعَهَا نِسْيَانًا، فَلَا تَتَكَلَّفُوهَا.

امام علیه السلام فرمود : خداوند فرایضی را بر شما واجب کرده، آنها را ضایع نکنید و حدود و مرزهایی برای شما تعیین کرده از آن فراتر نروید و شما را از اموری نهی کرده است حرمت آنها را نگاه دارید و از اموری ساکت شده است نه به علت فراموش کاری (بلکه به جهت مصالحی که در سکوت نسبت به آنها بوده است) بنابراین خود را در مورد آنها به زحمت نیفکنید (و با سؤال و پرسش درباره آنها بار تکلیف خود را سنگین نگردانید).

شرط عمل به مستحبات

مستحبات بی ارزش

الف

@fosselat

لَا قُرْبَةَ بِالنَّوَافِلِ إِذَا أَضْرَتْ بِالْفَرَائِضِ.

امام (علیه السلام) فرمود: هرگاه کارهای مستحب به واجبات زیان برساند موجب قرب به خدا نمی شود.

شرط عمل به مستحبات

شناخت جایگاه واجبات و مستحبات

ب

اِذَا أَضْرَّتِ النَّوَافِلُ بِالْفَرَائِضِ فَارْفُضُوهَا.

امام علیه السلام فرمود: هنگامی که نافلة ها (مستحبات) به فرائض (واجبات) زیان رساند، آنها را ترك گویند.

ارزش هشدار دادن

[هشداری که بشارت است]

@fosselat

مَنْ حَذَّرَكَ كَمَنْ بَشَّرَكَ.

امام (علیه السلام) فرمود: کسی که تو را (از چیز خطرناکی) بترساند مانند کسی است که تو را (به امر خیری) بشارت دهد.

گناه رضایت به کارهای بدکاران

[عبرت از داستان قوم ثمود و صالح]

پایداری در راه حق

الف

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِي طَرِيقِ الْهُدَىٰ لِقَلْبِهِ أَهْلِهِ، فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ اجْتَمَعُوا عَلَىٰ مَائِدَةٍ شَبِغَهَا قَمِيرٌ، وَجُوعَهَا طَوِيلٌ.

أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّمَا يَجْمَعُ النَّاسَ الرِّضَىٰ وَالسُّخْطُ، وَإِنَّمَا عَقَرَ نَاقَهُ ثَمُودَ رَجُلٌ وَاحِدٌ فَعَقَهُمُ اللَّهُ بِالْعَذَابِ لَمَّا عَمَوْهُ بِالرِّضَىٰ، فَقَالَ سُبْحَانَهُ: (فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ) فَمَا كَانَ إِلَّا أَنْ خَارَتْ أَرْضُهُمْ بِالْخَسْفَةِ خُورَ السِّكَّةِ الْمُخْمَاهُ فِي الْأَرْضِ الْخَوَارَةِ.

أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَ وَرَدَّ الْمَاءَ، وَ مَنْ خَالَفَ وَقَعَ فِي التِّيهِ!

ای مردم! در طریق هدایت از کمی پویندگانش وحشت نکنید، زیرا مردم گرد سفره ای اجتماع کرده اند که سیری آن کوتاه و گرسنگی آن بس طولانی است. ای مردم! رضایت و نارضایتی (نسبت به عملی از اعمال) موجب وحدت مردم (در کیفر و پاداش) می شود (مگر نمی دانید) ناقه ثمود را تنها یک نفر پی کرد؛ اما کیفر و عذاب الهی آن، همه قوم ثمود را فرا گرفت، زیرا همگی به عمل آن یک نفر راضی بودند. خداوند سبحان می فرماید: «(فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ)؛ آن قوم ناقه را پی کردند و سرانجام (هنگام نزول بلای فراگیر) پشیمان شدند و طولی نکشید سرزمین آنان همچون آهن گداخته ای که در زمین نرمی فرو رود با صدای وحشتناکی فرو رفت. ای مردم! آن کس که راه واضح و آشکار را بپوید به آب می رسد؛ اما کسی که مخالفت کند در بیابان سرگردان خواهد شد (و تشنه کام جان می دهد).

@fosselat

گناه رضایت به کارهای بدکاران

[عبرت از داستان قوم ثمود و صالح]

پیوند اهداف و خواسته ها

ب

الرَّاضِي بِفِعْلِ قَوْمٍ كَالدَّاخِلِ فِيهِ مَعْهُمْ.
 وَعَلَى كُلِّ دَاخِلٍ فِي بَاطِلٍ إِثْمَانٌ: إِثْمُ
 الْعَمَلِ بِهِ، وَإِثْمُ الرِّضَى بِهِ.

امام علیه السلام فرمود: آن کس که به کار جمعیتی راضی باشد همچون کسی است که در آن کار با آنها شرکت کرده (منتها) آن کس که در انجام کار باطل دخالت دارد دو گناه می‌کند: گناه عمل و گناه رضایت به آن (ولی شخصی که بیرون از دایره عمل است و به آن راضی است تنها مرتکب یک گناه می‌شود و آن گناه رضایت است).

فلسفه امر به معروف و نهی از منکر در اسلام

[مصلحت عمومی]

@fosselat

فَرَضَ اللَّهُ الْإِيمَانَ تَطْهِيراً مِنَ الشِّرْكِ، وَ...، وَالْأَمْرَ
 بِالْمَعْرُوفِ مَصْلَحَةً لِلْعَوَامِّ، وَالنَّهْيَ عَنِ
 الْمُنْكَرِ رَدْعاً لِلْسُّفَهَاءِ... .

امام علیه السلام فرمود: خدا ایمان را برای تطهیر دل از شرک، واجب کرده است، و...، و امر به معروف را برای اصلاح توده مردم، و نهی از منکر را برای باز داشتن بی خردان....

پایه های ایمان

[پایه چهارم ایمان . جهاد است و شاخه اول آن دو فریضه الهی]

@fosselat

وَسُئِلَ عَنِ الْإِيْمَانِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: بَخْشِ أَوَّلَ الْإِيْمَانِ عَلَى أَرْبَعِ دَعَائِمٍ: عَلَى الصَّبْرِ، وَالْيَقِيْنِ، وَالْعَدْلِ، وَالْجِهَادِ..... وَالْجِهَادُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: عَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ.....:

از امام (علیه السلام) درباره ایمان سؤال شد فرمود: ایمان بر چهار پایه استوار است: بر «صبر» و «یقین» و «عدالت» و «جهاد». .... جهاد (نیز) چهار شاخه دارد: امر به معروف، نهی از منکر، ....

* آثار دو فریضه [تقویت مومنان و ذلت کافران]

فَمَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ شَدَّ ظُهُورَ الْمُؤْمِنِينَ، وَمَنْ نَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ أَرْغَمَ أَنْوْفَ الْكَافِرِينَ.....

آن کس که امر به معروف کند پشت مؤمنان را محکم ساخته و آن کس که نهی از منکر کند بینی کافران (و منافقان) را به خاک مالیده.....

تارک امر به معروف و نهی از منکر (قلب های واژگون)

[اقسام جهاد عملی، زبانی، قلبی]

@fosselat

وَعَنْ أَبِي جَحِيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ: أَوَّلُ مَا تُغْلَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْجِهَادِ الْجِهَادُ بِأَيْدِيكُمْ، ثُمَّ بِأَلْسِنَتِكُمْ ثُمَّ بِقُلُوبِكُمْ؛ فَمَنْ لَمْ يَعْرِفْ بِقَلْبِهِ مَعْرُوفًا، وَ لَمْ يُنْكَرْ مُنْكَرًا، قَلْبٌ فَجَعَلَ أَعْلَاهُ أَسْفَلًا، وَأَسْفَلَهُ أَعْلَاهُ.

ابوجحیفه می گوید: از امیرمؤمنان علیه السلام شنیدم که می فرمود: نخستین مرحله ای از جهاد که از شما می گیرند و در آن مغلوب می شوید جهاد با دست (جهاد عملی) است سپس جهاد با زبان و بعد جهاد با قلب. آن کس که حتی با قلبش به طرفداری معروف و مبارزه با منکر برنخیزد قلبش واژگونه می شود! بالای آن پایین و پایین آن بالا می رود (و حس تشخیص نیک و بد را از دست می دهد).

گروه های مختلف آمرین و ناهیان و جایگاه آنها

[مردگان زنده نما - دریایی پهناور]

@fosselat

مَوْفَى كَلَامٍ آخَرَ لَهُ يَجْرِي هَذَا الْمَجْرَى: فَمِنْهُمْ الْمُنْكَرُ لِلْمُنْكَرِ بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ، فَذَلِكَ الْمُسْتَكْمَلُ لِخِصَالِ الْخَيْرِ؛ وَمِنْهُمْ الْمُنْكَرُ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ التَّارِكُ بِيَدِهِ، فَذَلِكَ مُتَمَسِّكٌ بِخَصْلَتَيْنِ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَ مُضَيِّعٌ خَصْلَتَهُ؛ وَ مِنْهُمْ الْمُنْكَرُ بِقَلْبِهِ وَ التَّارِكُ بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ، فَذَلِكَ الَّذِي ضَيَّعَ أَشْرَفَ الْخَصْلَتَيْنِ مِنَ الثَّلَاثِ وَ تَمَسَّكَ بِوَاحِدَةٍ، وَ مِنْهُمْ تَارِكٌ لِانْكَارِ الْمُنْكَرِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ يَدِهِ، فَذَلِكَ مَيِّتُ الْأَحْيَاءِ، وَ مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلِّهَا وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، إِلَّا كَنْفَثُهُ فِي بَخْرٍ لَجِيٍّ، وَ إِنْ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ لَا يَقْرَبَانِ مِنْ أَجْلِ، وَ لَا يُنْقِصَانِ مِنْ رِزْقٍ، وَ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ كَلِمَةٌ عَدَلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ.

امام (علیه السلام) در گفتار دیگری در همین زمینه فرمود: گروهی از مردم با دست و زبان و قلب به مبارزه با منکرات و انکار منکر برمی خیزند. آن ها تمام خصلت های نیک را به طور کامل در خود جمع کرده اند. گروهی دیگر تنها با زبان و قلب به مبارزه برمی خیزند اما با دست کاری انجام نمی دهند آن ها به دو خصلت از خصلت های نیک تمسک جسته اند و یکی را ضایع کرده اند. گروهی دیگر تنها با قلبشان نهی از منکر می کنند (و از آن بیزارند) ولی مبارزه با دست و زبان را ترک می گویند این گروه بهترین خصلت های از این سه را ترک گفته و تنها به یکی چنگ زده اند. گروهی دیگر نه با زبان نهی از منکر می کنند و نه با قلب و نه با دست، این ها (در حقیقت) مردگانی در میان زندگان هستند. (بدانید) تمام اعمال نیک و حتی جهاد در راه خدا در برابر امر به معروف و نهی از منکر همچون آب دهان است در برابر دریایی عمیق و پهناور. امر به معروف و نهی از منکر نه مرگ کسی را نزدیک می کند و نه از روزی کسی می کاهد (و بدانید) از همه این ها مهمتر سخن حقی است که در برابر سلطان ستمگری گفته شود (و از مظلومی در مقابل آن ظالم دفاع گردد).

مراحل سه گانه نهی از منکر [قیام در مقابل ظلم و منکر]

@fosselat

وَرَوَى ابْنُ جَرِيرٍ الطَّبْرِيُّ فِي تَارِيخِهِ عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى الْفَقِيهِ وَكَانَ مِمَّنْ خَرَجَ لِقِتَالِ الْحَجَّاجِ مَعَ ابْنِ الْأَشْعَثِ أَنَّهُ قَالَ فِيمَا كَانَ يَحُضُّ بِهِ النَّاسَ عَلَى الْجِهَادِ إِنِّي سَمِعْتُ عَلِيًّا رَفَعَ اللَّهُ دَرَجَتَهُ فِي الصَّالِحِينَ وَأَثَابَهُ ثَوَابَ الشُّهَدَاءِ وَالصِّدِّيقِينَ يَقُولُ يَوْمَ لَقِينَا أَهْلَ الشَّامِ: أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ، إِنَّهُ مَنْ رَأَى عُدْوَانًا يَفْعَلُ بِهِ وَ مِنْكَرًا يُدْعَى إِلَيْهِ، فَأَنْكَرَهُ بِقَلْبِهِ فَقَدْ سَلَّمَ وَ بَرِيَ؛ وَ مَنْ أَنْكَرَهُ بِلِسَانِهِ فَقَدْ أُجِرَ، وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ؛ وَ مَنْ أَنْكَرَهُ بِالسِّيفِ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَ كَلِمَةُ الظَّالِمِينَ هِيَ السُّفْلَى، فَذَلِكَ الَّذِي أَصَابَ سَبِيلَ الْهُدَى، وَ قَامَ عَلَى الطَّرِيقِ وَ نَوَّرَ فِي قَلْبِهِ الْيَقِينَ.

محمد بن جریر طبری (مورخ معروف) در تاریخ خود از عبدالرحمن بن ابی لیلی، فقیه معروف، از کسانی بود که برای پیکار برضد حجج همراه ابن اشعث خروج کرد. نقل کرده که می‌گوید: در سخنانی که حجج برای تشویق مردم ایراد کرد چنین گفت که در روزی که با شامیان روبرو بودیم من از علی علیه السلام که خداوند درجاتش را در میان صالحان برتر نماید و ثواب شهیدان و صدیقان را به او عنایت کند شنیدم که چنین فرمود: ای مومنان! هرکس ظلم و ستمی را مشاهده کند که در حال انجام گرفتن است یا کار زشت و منکری را ببیند که مردم را به سوی آن فرامی خوانند اگر تنها با قلبش آن را انکار کند راه سلامت را برگزیده و گناهی بر او نیست (به شرط این که بیشتر از آن در توان نداشته باشد) و آن‌کس که با زبان و بیان به مبارزه برخیزد و آن را انکار کند پاداش الهی خواهد داشت و مقامش از گروه نخست، برتر است. اما آن‌کس که با شمشیر (در آنجا که راهی جز آن نیست) برای اعلای نام خدا و سرنگونی ظالمان، به انکار برخیزد او کسی است که به راه هدایت راه یافته و بر جاده حقیقی گام نهاده و نور یقین در قلبش تابیده است.

از شرایط اجرایی امر به معروف و نهی از منکر [اصلاح خود پیش از اصلاح دیگران]

@fosselat

مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ
قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ، وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ
بِلِسَانِهِ؛ وَمُعَلِّمٌ نَفْسَهُ وَمُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْأَجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ
النَّاسِ وَمُؤَدِّبِهِمْ.

امام علیه السلام فرمود: کسی که خود را در مقام پیشوایی و امامت بر مردم قرار می‌دهد باید پیش از آنکه به تعلیم دیگران می‌پردازد به تعلیم خویش بپردازد و باید تأدیب و تعلیم او نسبت به دیگران پیش از آنکه با زبانش باشد با عمل صورت گیرد و کسی که معلم و ادب کننده خویشتن است به احترام سزاوارتر از کسی است که معلم و مربی مردم است.

هنگامه واژگونی ارزشها

[پیشگویی عجیب از آینده]

@fosselat

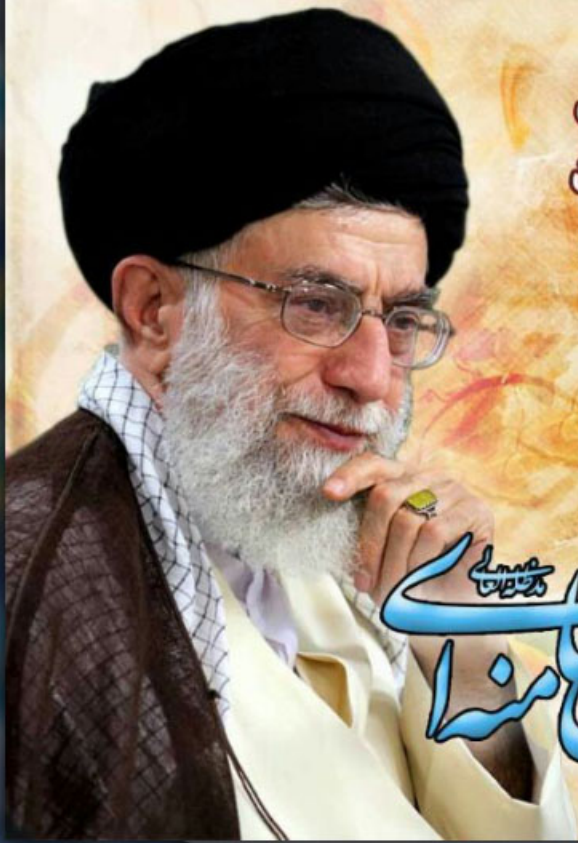
يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُقَرَّبُ فِيهِ إِلَّا الْمَاحِلُ، وَلَا يُظَرَفُ فِيهِ إِلَّا الْفَاجِرُ، وَلَا يُضَعَّفُ فِيهِ إِلَّا الْمُنْصِفُ، يَعْتَدُونَ الصَّدَقَةَ فِيهِ غُرْمًا، وَصِلَةَ الرَّحِمِ مَنًّا، وَالْعِبَادَةَ اسْتِطَالَةً عَلَى النَّاسِ! فَعِنْدَ ذَلِكَ يَكُونُ السُّلْطَانُ بِمَشُورَةِ النِّسَاءِ، وَإِمَارَةُ الصَّبِيَّانِ، وَتَدْبِيرُ الْخِصْيَانِ!.

امام علیه السلام فرمود : زمانی بر مردم فرا می‌رسد که تنها حيله‌گران سخن‌چین، مقربند و تنها فاجران بدکار، ظریف و لطیف شمرده می‌شوند و افراد با انصاف، ضعیف و ناتوان محسوب خواهند شد. در آن زمان کمک به نیازمندان خسارت و ضرر، و صله رحم (که حق مسلم خویشاوندان است) منت، و عبادت (که وظیفه هر انسانی در پیشگاه خداست) وسیله برتری جویی بر مردم خواهد بود. در آن زمان حکومت به مشورت زنان و فرمانروایی کودکان و تدبیر خواجهاست.

@fosselat

بعضی خیال میکنند تا منکری دیده شد باید با مشت به سراغش بروند! نه، ما سلاحی داریم که از مشت کارگرتتر است. آن چیست؟ سلاح زبان. زبان از مشت خیلی کارگرتتر و نافذتر و مؤثرتر است؛ مشت کاری نمیکند. حرف بزنید بگویید؛ یک کلمه بیشتر هم نميخواهد؛ لازم نیست يك سخنرانی بکنید. بگویید این کار شما خلاف است، نکنید؛ لازم هم نیست که با خشم همراه باشد. شما بگویید دیگران هم بگویند گناه در جامعه خواهد خشکید.

سیمای امر به معروف و نهی از منکر